
Kivégzések a dualizmus kori Felvidéken, a sajtó tükrében¹

Executions in the Dualism-era Highlands,
in the light of the press

Pető Bálint²

Beérkezett/Received: 2025.02.10.

Lektorálva/Reviewed: 2025.03.08. / 2025.03.11.

Elfogadva/Accepted: 2025.03.16.

DOI: 10.36007/teofor2025.1.072-091

Abstract: Executions in the Dualism-era Upper Hungary, in the light of the press

The history of Hungarian criminalistics - including the death penalty - in the dualist era is not easy to explore with scientific rigour and purpose, because the primary sources of justice (trial transcripts, interrogation records, official reports on the execution of sentences, etc.) were almost entirely destroyed by the flames during the Second World War and the 1956 Revolution and War of Independence. Research on the subject is not a hopeless task, however, as the contemporary press, which

¹ A kutatást a Szegedi Tudományegyetem Interdiszciplináris Kutatásfejlesztési és Innovációs Kiválósági Központ (IKIKK) Humán és Társadalomtudományi Klasztere támogatta. A szerző a „Halálbüntetés a dualista Magyarországon – a korabeli sajtó tükrében” kutatócsoport tagja. (The research was supported by the Humanities and Social Sciences Cluster of the Centre of Excellence for Interdisciplinary Research, Development and Innovation of the University of Szeged. The author is a member of „The death penalty in dualist Hungary – in the light of the contemporary press” research group.)

² Dr. Pető Bálint, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának docense, peto.balint@szte.hu

was increasingly focused on tabloid news at the time, especially from the second half of the 1870s onwards, was keen to report on highly newsworthy crimes, including highly detailed reports from courtrooms and even executions, in most cases with great enthusiasm. Based primarily on the daily and weekly newspapers of the period, and of course with due criticism of the sources, this paper will attempt to describe two murders from the last third of the 19th century, the perpetrators of which paid with their lives for their actions in the Upper Hungary.

Keywords: dualism, criminology, death penalty, press, execution

Bevezetés

A törvényszegők számára az élet, hatalom általi, legális elvétele, már az ősidők óta bevett gyakorlat, amely számos államban napjainkban is közéleti viták tárgya. Így van ez Magyarországon is, ahol szintén a kezdetektől fogva alkalmaztak halálbüntetést, s nem csak az emberölést elkövetők számíthattak erre az ítéletre: első királyunk, I. (Szent) István alatt akár az is az életével fizetett, aki az uralkodót megrágalmazta, I. (Szent) László alatt pedig egy egyszerű lopásért is nagy eséllyel halálos ítélet lett az eljárás vége. A középkor során hasonló sorsra juthattak a tolvajok, az idegen pénzt az országba behozó és az azt elfogadó személyek, az egyházi javakat bitorlók, a rablógyilkosok, a nemesembereket megsebző egyének, és még hosszasan folytathatnánk a sort, hiszen a feudális magyar jog majdnem kétszáz különböző cselekményt büntetett halállal. A kivégzési módszerek ugyancsak nagy változatosságot mutattak, függően nem csupán a bűncselekmény jellegétől és súlyától, hanem az elkövető személy társadalmi státuszától is. Használták az akasztófát, a lefejezést, a kerékbe törést, a máglyán való elevenen megégetést, a karóba húzást, a vízbe fojtást stb. Emellett nem ritkán kiegészítő kínzásokat is alkalmaztak a végrehajtási aktus során, például megkorbácsolták az illetőt, levágták a kezét, vagy kimetszették a nyelvét; a bőrét és a húsát szaggatták hevített fogókkal (gondoljunk csak Dózsa kínhalálára), vagy akár ló farkához kötve vonszolták a vesztőhelyre. Az is gyakran előfordult,

hogy meggyalázták a már kiszenvedett elítéltet: például felnégyelték, vízbe dobták a testét, az pedig általános szokás volt, hogy az emberi maradványokat hosszú időre, közszemlére tették. Mindennek a lényege nem elsősorban a törvényszegők kemény megbüntetése volt, sokkal inkább szolgálta a társadalom megfélemlítését.³

Jelentős változás csak az 1800-as években következett be, több lépcsőben. Mindenekelőtt 1814 májusában az uralkodó megtiltotta az ítélet-végrehajtást megelőző különféle kínzásokat, beleértve a megcsonkítást is. 1841-ben látott napvilágot Szemere Bertalan nagy visszhangot kiváltó, pályadíjas tanulmánya, amelyben a halálbüntetést feleslegesnek, idejétmúltnak és értelmetlennek tartja, helyette pedig az életfogytig tartó szabadságvesztést javasolja.⁴ Az 1878. évi V. tc. (az ún. „Csemegi-kódex”) végül törvényi keretek közé foglalta a felvilágosult szellemiséget, és – bár teljesen nem törölte el – a halálbüntetés alkalmazhatóságát nagyon bekorlátozta: kizárólag a felségsértést (értsd: a király ellen elkövetett gyilkosságot, vagy annak kísérletét), illetve az előre megfontolt szándékos emberölést lehetett ezután így szankcionálni.⁵ Ezt követően jelentősen lecsökkent a kivégzések száma, hiszen a törvényszékek már eleve ki sem szabták a legsúlyosabb büntetési formát, vagy ha mégis, a fellebbviteli fórumok (királyi tábla, kúria) sokszor enyhítették a döntést. Végso esetben pedig a halálraítélt az uralkodó kegyelmében is bízhatott. Mindemellett a kivégzés módja is leszűkül: polgári ügyekben kizárólag a kötél lett az egyetlen eszköz (a hadseregénél a lőpor és golyó használatát továbbra is megengedték), illetve fontos változás volt az is, hogy magára az ese-

³ Kisnémet Judit: A halálbüntetés története Magyarországon. In: *Magyar Rendészet*. 2015. XV. évfolyam. 6. sz. 103–116. (a továbbiakban: Kisnémet, 2015) 103–104.

⁴ Kabódi Csaba – Lőrincz József – Mezey Barna: *Büntetéstan alapfogalmak*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2005. 65.; bővebben lásd: Szemere Bertalan: *A büntetésről s különösbbe a halálbüntetésről*. Buda, Magyar Tudós Társaság, 1841.

⁵ *1878. évi V. törvénycikk – a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről*. 20–21. §, 126. §, 128. §, 278. §.

Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=87800005.TV&txtreferer=94500007.TV>, letöltés: 2025. január 5.

ményre ezután csak zárt helyen kerülhetett sor, a nagy nyilvánosságot tehát kizárták a végrehajtás megtekintéséből. Ez alól esetenként kivételt képezett a katonai bíraskodás, mint azt látni fogjuk, emellett fontos megjegyeznünk, hogy – ellentétben a XX. század második felének gyakorlatával – az ügyész bizonyos férfi személyeket külön jegy ellenében beengedhetett a kivégzésre, többek között a sajtó tudósítót. A csökkenő tendenciát a huszadik század első felének világháborúkkal, valamint forradalmakkal terhelt évtizedei megtörték, a kivégzések számának újbóli, látványos mérséklődése majd csak az 1956-os eseményeket követő megtorlások befejeztével következett be.⁶

A következőkben a dualizmus kori Felvidéken elkövetett két olyan súlyos bűncselekményt mutatunk be, amelyek elkövetőire nem csupán kimondták a legsúlyosabb ítéletet, hanem végre is hajtották azokat.

Rablógyilkos katona akasztása Kassán

„A kassai illetőségű Istványi Istvánt egy Nyíregyháza melletti pusztán három cigánygyerek megölte, s hat krajcárnyi pénzétől kifosztotta” – számolt be a *Pesti Hírlap*⁷ 1879. augusztus 18-i száma a „Napi hírek” rovatban. Az újság nem említi a bűncselekmény pontos dátumát (1879. július 30-ról 31-re virradó éjszaka történt⁸), s a korabeli információáramlás lassabb tempójával magyarázható, hogy az ország egyik legismertebb napilapja is csak két és fél héttel később számolt be a viszonylag nagy hírértékű eseményről.⁹ Hasonlóan járt el a Kassán heti háromszor megjelenő *Pannonia* is, amelyben egy nappal korábban, augusztus 17-én volt olvasható: „[Raubmord wegen 6 Kreuzer.] Laut einem an das hiesige Bezirksgericht angelangten Berichte wurde in der Nähe von Nyíregyháza auf einer Puszta der von Kaschau gebürtige Stefan Istványi von drei jungen Zigeunerburschen erschlagen und seiner Baarschaft im Betrage von 6 Kreuzern beraubt.

⁶ Kabódi–Lőrincz–Mezey, i. m. 67–69.

⁷ A sajtóorgánumok neveit, valamint a bennük található rovatok címeit korabeli írásmód szerint említjük.

⁸ A Hon, XIX. évf. (1881) 19. sz. (reggeli kiadás) 2.

⁹ Pesti Hírlap, I. évf. (1879) 228. sz. 6.

Die Mörder sind der That geständig.”¹⁰ A *Hölgyek Lapjában* szintén csupán szűkszavú hírt találunk augusztus 24-én: „Nyíregyháza mellett Istványi István kassai lakost három cigány gyerek meggyilkolta, hogy hat krajczár pénzétől megfoszthassák.”¹¹ Mint láthatjuk, az elkövetők származását mindegyik lap kihangsúlyozza, azonban tévesen említik az áldozat keresztnévét, amely nem István, hanem János volt (az ügy fejleményeiről való későbbi tudósítások már korrigálták a hibát), foglalkozására nézve pedig pincér.¹²

A három gyanúsítottat – Sarkadi („Berti”) Istvánt, Magyar („Ezer”) Józsefet és Ruha („Disznó”) Sándort – végül az áldozattól a készpénzen kívül elrabolt egyéb holmik buktatták le. Magyar és Ruhát, mint polgári személyeket Szatmáron állították bíróság elé: előbbi tizenöt, utóbbit pedig ötévi szabadságvesztésre ítélte a törvényszék. Sarkadi esetében viszont más volt a helyzet: a civil foglalkozása szerint kovács¹³ fiatalember a miskolci központú 65. gyalogezred¹⁴ tagja volt, azonban a szolgálatból engedély nélkül távozott – vagyis nem csak rablógyilkosság miatt vonták felelősségre, hanem katonaszökevénynek is minősült.¹⁵ A kassai katonai törvényszék ezért a leg súlyosabb ítéletet szabta ki rá.¹⁶ „A rablógyilkos szökött Schmerling-ezredbeli közkatonának ma (25-én) olvasták fel a kaszárnya tágas udvarán a halálos ítéletet. Az elítélt a törvényszék tagjai közelében foglalt helyet. A dobszó elpergése után német nyelven felolvasták

¹⁰ „[Rablógyilkosság 6 krajcárért.] A helyi járásbírósághoz érkezett feljelentés szerint a kassai születésű Istványi Istvánt Nyíregyháza közelében, egy pusztai úton három cigány fiatalember agyonverte, és 6 krajcár értékben készpénzt is elrabolta. A gyilkosok beismerték a bűncselekményt.” Pannonia, évf. megjelölés nélkül (1879) 99. sz. 2.

¹¹ *Hölgyek Lapja*, III. évf. (1879) 34. sz. 11.

¹² *Fővárosi Lapok*, XVIII. évf. (1881) 15. sz. 5.

¹³ *Felvidéki Közlöny*, III. évf. (1881) 9. sz. 2.

¹⁴ Dobrossy István: Miskolc írásban és képekben. Miskolc, Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda, 1994. 124.

¹⁵ *Függetlenség*, II. évf. (1891) 22. sz. 3.; *A Hon*, XIX. évf. (1891) 25. sz. (esti kiadás) 2.

¹⁶ *Békésmegyei Közlöny*, VIII. évf. (1881) 10. sz. 2.; *Budapest*, V. évf. (1881) 19. sz. 5.; *Fővárosi Lapok*, XVIII. évf. (1881) 15. sz. 5.

neki a kötéshalálra szóló ítéletét, s ezt neki egy őrnagy magyar nyelven magyarázta meg. Az elítélt megindultnak látszott. Kozarek itt van, ki a siralomházba kísérte az elítéltet. Valószínű, hogy csütörtökön (január 27-én) fog az ítélet végrehajtatni” – olvashatjuk a *Pesti Hírlap*ban. A cikkben említett személy, aki a kaszányaudvarról a siralomházba kísérte Sarkadit, az állami ítélet-végrehajtó volt, Kozarek Ferenc, aki két segédjével, nem sokkal korábban érkezett meg Kassára a fővárosból.¹⁷

A kolozsvári kiadású *Magyar Polgár* részletesebb tudósítást közölt a huszonöt esztendő¹⁸ rab siralomházban töltött óráiról (bár az elítélt nevét tévesen Józsefként említi): „... Sarkady József, kit a katonai törvényszék kötélt által való halálra ítélt, már a nagy kaszányaiban levő siralomházban van közszemlére kitéve. Kedden, f. hó 25 én hirdették ki előtte a halálos ítéletet. Nyugodtan, arcza egyetlen izmának rángatózása nélkül hallgatta Sarkady a kihirdetést, csak midőn bör-

¹⁷ Ellenőr, XIII. évf. (1881) 39. sz. 3. (Jellemző a korabeli sajtó nem ritkán előforduló felületességére, hogy az újság az egyetlen mondatnyi hírben is két téves információt közöl: az ekkor már hosszú évek óta országosan közsímsert, több kivégzést is végrehajtó Kozarek keresztneveként Jánost ír, az áldozat foglalkozását pedig szabónak említi pincér helyett.) Ugyanebben a lapban tréfás anekdotát is olvashatunk a hóhérral kapcsolatban, amely jól mutatja, milyen fokú közismertségnek örvendett akkoriban az állami ítélet-végrehajtó: „F. hó 2-án este, mint rendesen, nagy társaság gyűlt egybe a kassai Schalkház szálloda kávé- és éttermében, s az újságolvasók nagy érdeklődéssel olvasták a budapesti lapokban, hogy Kozarek Kassára indult, következőleg már meg is érkezett. Egy fiatal ur ép letette az újságot az asztalra, midőn egy idegen, kissé őszbe vegyült martialis alak ül melléje, ki az újdonságot sajtószerű mosolylyal olvassa el. A fiatal ember fején gondolat villan át s kérdezi az idegent, honnan érkezett. – Pestről – felelé ez. – S mi járhatban? – A törvényszékkal van dolgom! – Megvan! – gondolja a fiatal, felkel s odasugja néhány ismerősének: – Nézzétek, ott ül Kozarek! – E hír lavina gyanánt terjed el a termekben, s mindenki előző megtekinteni a híres embert, kinek szabadalma van embertársait a más világra szállítani. Végre megérkezik az illetőnek egy régi ismerőse, ki szóba áll vele, s kit miután elhagyja, többen interpellálnak. Ekkor tűnik ki, hogy az bizony nem Kozarek, sem nem hóhérs, hanem egy derék gazdatiszt a vidékről, ki peres ügyben jött Kassára.” (Ellenőr, XIII. évf. [1881] 49. sz. 2.)

¹⁸ Politikai Újdonságok, XXVII. évf. (1881) 5. sz. 9.

tönébe kísérték vissza, ájult el ott. Mihelyt eszméletre tért, bevezették a siralomházba. Sokan bámulják egykedvűen, sokan a részvét könnyüivel szemökben. Igen kevésnek sikerült azonban az elítélthez intézett kérdésekre feleletet kapni. Legtöbbszörre némán tekint maga elé, a nélkül, hogy arczáról le lehetne olvasni ama harczot, a mely bensejében tombol. Egy huszártiszt kérdő [sic!] tőle: »Félsz e a haláltól?« »Magyar ember nem fél a haláltól«, felelé. Egy másik azt kérdezé tőle: »Miért követte el a gyilkosságot?« »Tudom is én! – felelé – talán barátságból cimborám iránt.« Később szivarral kínálták, visszautasította s mondá: »Adjanak neki inkább egy kis bort és enni valót.« Kapott. Hozzá intézett vigasz szavakra felelé: »Jobb így, mintha 20 vagy ki tudja hány évi börtönre ítélték volna!« Majd a porkolábnak mondá, hogy van még 7 forintja, hozzon neki ezért enni és inni valót, mert egyedül áll e széles világon, nincs kire hagynia ez összeget [sic!].¹⁹ A *Felvidéki Közlöny* szerint egy másik kérdés arra vonatkozott, hogy vajon az elítélt családja tud-e róla, mi vár rá. Erre a rab azt felelte: „Vannak testvéreim, válaszolá. – Irni nem tudok, s így nem is tudathatnám velök bajomat. De ha irni tudnék, se tudatnám velök, miért keseritsem őket, hisz úgy se segíthetnek rajtam.”²⁰ Az elítéltnek közben hoztak bort, de „inkább gyermek módjára szöröcsölte, mint nyelte”. Ezután megérkezett a cellába Béky Sámuel református lelkész, aki a hit segítségével próbálta felkészíteni utolsó útjára a fiatalembert. Másnap Sarkadinak furcsa kívánsága volt: egy csokrot kért, mondván, hogy nagyon szereti a virágokat. Kapott is egy csinos kis bokréját, amelyet kedvteléssel szemlélt. Emellett népdalokat énekelt, és folyamatosan ivott. Kérésére a börtönőr felolvasta neki a *Felvidéki Közlöny* aktuális számát. Mikor az ő esetét taglaló hírhez ért az altiszt, Sarkadi büszkén félbeszakította: „No lám, még az ujság lapba is belekerültem!”²¹

Az ítéletet a várakozásokkal ellentétben nem zárt helyen, hanem – katonáról lévén szó – nyilvánosan, közterületen hajtották végre. Az akasztófát az Eperjesre vezető út mentén álló indóháztól keletre lévő

¹⁹ Magyar Polgár, XV. évf. (1881) 22. sz.

²⁰ Felvidéki Közlöny, III. évf. (1881) 9. sz. 2.

²¹ Uo.

sintértelep közelében állította fel Kozarek Ferenc és két segédje.²² Sarkadi az utolsó éjszakáját erős őrizet mellett, végig ébren töltötte, és a bor elfogyta utáni józanodással lassan erőt vett rajta a nyugtalanság.²³ A kíváncsiskodó nép egészen estig ostromolta a kaszárnyaépületet, hogy láthassa a rablógyilkost.²⁴

1881. január 27-én reggel fogcsikorgató hidegre ébredt Kassa városa, azonban a kedvezőtlen időjárás nem akadályozta meg a település lakosságának nagy részét, hogy megtekintse a nem mindennapi eseményt: már kora reggel hatalmas tömeg, a *Pesti Hírlap* tudósítója szerint négy-ötezer, a *Felvidéki Közlöny* szerint hatezer ember – vagyis az akkoriban huszonhatezer fő²⁵ Kassa népességének körülbelül ötöde – gyűlt össze a kaszárnya körül,²⁶ míg sokan már eleve a kivégzés helyszínére mentek.²⁷ Miután megreggelizett, pontosan nyolc órakor kivezették a halálraítéltet lelkésze társaságában. Kocsit kínáltak neki, de ő egykedvű nyugalommal visszautasította: gyalog kívánta megtenni a kivégzés helyszínére vezető utat.²⁸ „... megperdült a dob, s a helyben állomásozó 34. ezred egy bataillonja²⁹ Bischof őrnagy által vezényeltetve megnyitotta a menetet. Szuronyok közt Béky ref. lelkész mellett jött az elítélt, saját kívánsága szerint gyalog, két oldalt és a háttért ismét katonaság foglalta el. Tagjait katona köpeny fedé, sapkája, mely mellett rozmarin szál volt, mélyen szemére volt huzva. Szemein a láznak és virasztásnak, arczán az izgatottságnak, s

²² Politikai Ujdonságok, XXVII. évf. (1881) 5. sz. 9.

²³ Felvidéki Közlöny, III. évf. (1881) 9. sz. 2.

²⁴ A Hon, XIX. évf. (1881) 27. sz. (esti kiadás) 2.

²⁵ Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai. Abauj-Torna vármegye és Kassa. Kassa népessége. Polgári lakosság és katonaság. Szaporodás 1850-től.* Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarország-varmegyei-es-varosai-1/abauj-torna-varmegye-es-kassa-2/kassa-nepessege-151/polgari-lakosság-es-katonaság-szaporodás-1850-tól-152/>, letöltés: 2025. január 7.

²⁶ Pesti Hírlap, III. évf. (1881) 27. sz. 5.; Felvidéki Közlöny, III. évf. (1881) 9. sz. 2.

²⁷ Politikai Ujdonságok, XXVII. évf. (1881) 5. sz. 9.

²⁸ Ellenőr, XIII. évf. (1881) 47. sz. 2.

²⁹ Bataillon: zászlóalj

lelki gyötoremnek nyomai látszottak. Szótalánul ment...” – írja a *Felvidéki Közlöny*.³⁰

A vesztőhelyre érve, szabály szerint még egyszer felolvasták előtte az ítéletet, majd Bischof őrnagy átadta őt Kozareknek és segédeknek. Az addig bátran viselkedő Sarkadi a bitófa alatt nem bírta tovább tartani magát, és – hasonlóan a két nappal korábbi ítélethirdetéshez – elájult. A hóhérsegédek így egy eszméletlen embert emeltek a bitóra, akivel Kozarek gyorsan végzett: „az egész műtét alig tartott egy perczig”.³¹ Az akasztófán függő alakon feltűnő látvány volt a kis virágcsokor, amelyet előző nap kapott a siralomházban, és amit betűzött a kabátja gomblyukába utolsó útja kezdetekor. Miután Kozarek jelentette a vezénylő őrnagynak, hogy a munkáját bevégezte, az ezredorvos kezdte vizsgálni a kivégzettet, és mintegy tizenöt perc múlva konstataulta, hogy a halál beállt. A lelkész imát mondott a bűnhődött lelki nyugalmaért, akit még órákig a bitón hagytak elrettentésül.³² „Az őrtálló szuronyos katonák körét folyton sűrű tömeg hullámoztta körül, izgatva magát az undorító látvány által” – festi le érzékletesen az eseményt a *Pesti Hirlap*.³³ Kora délután a testet leoldozták, felboncolták, majd elhantolták.³⁴

A *Felvidéki Közlöny* a kivégzés részletes ismertetését követően, külön hírben számolt be róla, hogyan tűnt el a Sarkadi kabátját díszítő virágcsokor. „F. hó 27-én délután, midőn sok nézője volt a felakasztott Sarkadi Istvánnak, egy külvárosi asszony egészen odafurakodott a bitófa mellé, s mielőtt az örök megakadályozták volna, kikapta a kivégzett kabátjának gomblyukából azon kis bokrétát, melyet ő maga tűzött volt oda, mielőbb az utolsó útra indult. Utána eredtek többen,

³⁰ *Felvidéki Közlöny*, III. évf. (1881) 9. sz. 2.

³¹ A Hon, XIX. évf. (1881) 27. sz. (reggeli kiadás) 2. Megjegyeznénk, hogy a korabeli tudósítók sok esetben eltúlozták a végrehajtási aktus időtartamát. Az „egy perc” – főleg Kozarek Ferenc esetében, aki mindig igyekezett nagyon gyorsan véget vetni az áldozat kínjainak – inkább csak hosszú másodperceket jelentett. Közelebb állhat tehát a valósághoz a *Felvidéki Közlöny* tudósítója, aki szerint „alig pár pillanatnyi munka után rendkívüli ügyességgel a műtét végre volt hajtva”. (*Felvidéki Közlöny*, III. évf. [1881] 9. sz. 2.)

³² *Felvidéki Közlöny*, III. évf. (1881) 9. sz. 2.

³³ *Pesti Hirlap*, III. évf. (1881) 27. sz. 5.

³⁴ A Hon, XIX. évf. (1881) 27. sz. (esti kiadás) 2.

hogy elvegyék, és talán maguk közt felosszák, de a huszáki asszonykának fürge lábai voltak, s oly gyorsan futott, hogy ki sem érhetette el.” A cikk beszámol egy másik, középkorból megmaradt hiedelemről is, miszerint a hóhér kötele szerencsét hoz – ennek szellemében a tömeg nem csak a kötelet, hanem az egész akasztófát meg akarta szerezni, „mindenki csak egy darabkát, egy kis forgácsot kért belőle”, de a fegyveres őrök ezt megakadályozták. Mindemellett „a lutrisoknak is sok dolguk volt, nyakra főre raktak az emberek, de még az asszonyok is”.³⁵ Utóbbi babonáról is több helyütt olvashatunk a dualizmus kori kivégzések alkalmával a sajtóban: sokan ilyenkor a halálra ítélt személyhez köthető számokra (születési dátum, életkor, a kivégzés időpontja stb.) tettek fogadást, és bíztak a szerencsés meggazdagodásban.³⁶

Hármas emberölés Izsán

„Hármas rablógyilkosság. Izsza községében f. hó 14-én reggel Kainer Salamon kocsmárost, annak nejét és 13 éves unokáját Baum Jozefát, mindhármat az ágyban fekvve meggyilkolva találták. Kainerné még hörgött és csak 8 órákor reggel lehelte ki lelkét” – adta hírül a *Komáromi Lapok* 1888. március 17-én. Az újságban olvashatjuk továbbá, hogy a szorgos Kainer³⁷ már harmincöt éve volt Izsán kocsmáros, a helyi lakosság körében feleségével³⁸ közmegebecsülésnek örvendett,

³⁵ Felvidéki Közlöny, III. évf. (1881) 9. sz. 3.

³⁶ Lásd pl. Pető Bálint: *Végrehajtott halálos ítéletek Szekszárdon a „boldog békeidőkben”*. Délvidéki Szemle, XI. évf. (2024) I. sz. 149–175. 166.

³⁷ Az áldozatok életkorát nem sikerült pontosan kiderítenünk: az idős kocsmárost a Büntető Jog Tára „hatvan év körülínek” említi, feleségét „hasonkorúnak” (XIX. kötet [1889] 13. sz. 196.); a Komáromi Lapok tudósítása a kocsmárost hatvanöt évesnek mondja (X. évf. [1889] 9. sz. 3.); a Pesti Hírlap szerint Kainer Salamon hetvenéves volt halálakor, felesége pedig hatvan (XI. évf. [1889] 223. sz. 10.). A szintén meggyilkolt unokát valamennyi orgánus tizenégy évesnek említi.

³⁸ A kocsmárosné leánykori nevét az Esztergom és Vidéke Grosz Katalinként közli (XI. évf. [1889] 100. sz. 1.), jó eséllyel viszont hitelesebb a házaspár leányának (Katharina Kainer) házassági anyakönyvi bejegyzése, ahol az édesanyát Grosz Betti alakban említik. Lásd: Az izraelita egyház házassági anyakönyvei, Ógyalla, 1874. év, 32. sz. bejegyzés (forrás: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-G11T-XGB?view=index&personArk=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3A6NM8-6Q6M&action=view&cc=1554443&lang=hu>, letöltés: 2025. február 6.)

nem volt ellensége a faluban. Az orgánum beszámolt arról is, hogy őrizetbe vettek az ügygel kapcsolatban három rossz hírben álló molnárt, Komlósy Ferencet, Komlósy Andrást és Komlósy Ignácot, illetve, hogy a nyomozó hatóságok munkáját nagymértékben megnehezítette a lakosság, amely tömegesen csődült a helyszínre, összetaposva az értékes nyomokat.³⁹

A gyilkosság részleteiről a *Komáromi Lapok* is közölt információkat, a legpontosabban viszont a *Büntető Jog Tárából* tudjuk meg, mi is történt a végzetes éjszakán. Eszerint „Kainer Salamon a koponya jobb oldalán, Kainer Salamonné a homlokcsont jobbik felén, Baum Jozefa a fültő mögött szenvedtek testi sértéseket, továbbá, hogy a sértések tompa és tompa élű eszközzel, nagy erő kifejtése mellett hozattak létre s hogy a sértések feltétlen halálos sértések voltak, s végül hogy a sértéseket az áldozatok alvó állapotban minden védekezés nélkül az ágyba fekvé 1888. évi márczius 13–14-ike közti éjjel idegen kéz által mint élők szenvedték.”⁴⁰ A helyszíni szemlét végző Farkas Lajos törvényszéki bíró, Kossár Dezső királyi alügyész, illetve dr. Fáti Adolf törvényszéki orvos a vérbe fagyott áldozatokat nyakig „dunyhával” betakarva találta.⁴¹ Fontos volt továbbá, hogy a szobában, ahol Baum Jozefa holttestét felfedezték, egy festetlen faládika hevert felfeszítve a padlón, körülötte pedig némi váltópénz – a *Komáromi Lapok* szerint 10–15 krajcár⁴² – és papírok kiszórva. Hermann Gyuláné, a meggyilkolt Kainer házaspár leánya vallomásával igazolta, hogy szülei a felfeszített kis ládában szokták a pénzüket tartani, s miután a ládika üres volt, „a rablás tárgyi tényálladéka helyreállítást nyert”.⁴³

Nemsokára kiderült, hogy az őrizetbe vett személyek ártatlanok, a valódi tettest pedig az a gyakori bűnözői jellemhiba buktatta le, hogy rablóként nem tudott óvatos maradni, és hirtelen feltűnően költekezni kezdett. Ilyen viselkedés tűnt fel sokaknak Huber Adolf kar-

³⁹ Komáromi Lapok, IX. évf. (1888) 11. sz. 3.

⁴⁰ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 196. Megjegyzendő, hogy a közlőny az ügy leírásánál végig – tévesen – „Irsa” községet említ „Izsa” helyett.

⁴¹ Komáromi Lapok, IX. évf. (1888) 11. sz. 3.

⁴² Uo.

⁴³ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 196.

vai kocsmájában, ahol a településen élő, rovott múltú Kiss Lajos egyik napról a másikra napi szinten vendég lett – a gyanakvók egyike a törvénytelen gyermekként született, így anyja vezetéknévét viselő Kiss⁴⁴ természetes apja, Tóth József volt. A hír végül Hermann Gyuláné (a meggyilkolt házaspár lánya) révén eljutott a komáromi vizsgálóbíróhoz is, aki megbízta Bakos Ferencet, a város csendőrszékének vezetőjét, hogy járjon utána a dolognak.⁴⁵

A többnapos nyomozást követően, 1888. április 10-én délelőtt Karván kattant a bilincs Kiss Lajos kezén, aki beismerte a rablógyilkosságot.⁴⁶ Elmondta, hogy január közepén jött el Karváról – ahol gyermekeivel, feleségével és annak szüleivel élt –, majd cselédnek elszegődött Izsára, Kiss Andrásához. Állítása szerint néhány héttel később levelet kapott apósától, aki anyagi segítséget kért tőle a nélkülöző család részére. Ekkor határozta el, hogy „inkább büntettet követ el, lopni fog, mintsem hozzátartozóit, családját éhen veszni engedje”. A gondolat által gyötörve egyik este bement Kainer Salamon kocsmájába dohányt venni, ahol a tizennégy éves Baum Jozefa szolgálta ki. Viszont két helyi férfi – egyikük az ő természetes apja, Tóth József – éppen akkor összeverekedtek a helyiségben, a zajra pedig előjött Kainer és felesége. Kiss Lajos „meglátva őket, mily öreg és gyámoltalan egyének, azonnal megfogamzott benne azon eszme, hogy legalkalmasabb lenne Kainerékat megölni és kirabolni”. Ezután hosszasan tervezte a rablást, majd 1888. március 13-án este magához vette gazdája, Kiss András baltáját, és nyolc óra tájban észrevétlenül belopózott a kocsmaterem mellett lévő istálló-, illetve cselédlakásul is szolgáló helyiségbe, ahol a sarokba támasztott mosóteknő alá beguggolva elbújt. Itt várta meg, amíg az ivóból a vendégek tíz óra körül eltávo-

⁴⁴ Kiss Lajos Madaron született, Kiss Erzsébet törvénytelen gyermekeként. A büntett elkövetésekor harmincéves volt, nő, felesége: Bartal Katalin. Lásd: A református egyház halotti anyakönyvei, Komárom, 1889. év, 107. sz. bejegyzés (forrás: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GBTF-HSR?cat=1062698&i=134&cc=1554443&lang=hu>, letöltés: 2025. január 30.)

⁴⁵ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 196.

⁴⁶ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 198.

tak, ezután előmászott, és baltával a kezében, egy padra ülve várakozott körülbelül fél tizenkettőig. Ekkor úgy gondolta, hogy Kainerék már alszanak, így a konyhán át az idős házaspár hálószobájába nyitott be hangtalanul, ahol előbb az alvó tulajdonos fejére sújtott le kétszer a balta fokával, majd ugyanígy végzett a másik ágyban fekvő asszonnyal is. Ezt követően belépett a másik szobába, és „azt gondolván, hogy most már ugyis mindegy, ha a kis leányt életben hagyja, úgy az megismeri és elárulja, a lámpát az asztalra téve, az ágyhoz lépett, és midőn a leányka éppen kifelé fordult s takaróját magára húzta, a kezében levő baltával azt is egyszer fejbe sújtotta, mely ütés a leánykát életétől azonnal megfosztotta.” Ezután egy-egy párnával betömte mindkét szoba ablaknyílását, nehogy az esetleg arra járó éjjeliőr kívülről benézhesen, majd hozzáfogott a készpénz kereséséhez. Baum Jozefa szobájában az egyik szekrényben megtalálta a festetlen faládkát, felfeszítette, s az abban talált pénztárcát magához vette. Kiment az istállóba, lámpát gyújtott, és a magával hozott tükörben megnézte az arcát, véres-e. Ekkor elmondása szerint éjjeli egy óra volt. Miután a ruháiról is megállapította, hogy tiszták, a gyilkosságnál használt baltát a lóitató edényben megmosta, és a szintén magával hozott saját kendőjével megtörölte. Mikor ezzel is végzett, a pénztárca tartalmát a helyiségben lévő cselédágyra terített szűrőre borította, és megszámlolta a különböző címletű pénzeket: tíz forintot ezüst tízkrajcárosokban, tizenkét forint húsz krajcárt ezüst húszkrajcárosokban; két darab tízforintost, kilenc darab ötforintost, valamint tizennyolc darab egyforintost számlált meg, „előadása szerint összesen 97 frtot és a 20 krajcárosok közt 7 darab jeruzsálemi huszast”.⁴⁷ A pénzből nyolc darab ezüst tízkrajcárost magához vett, a többit visszatette a tárcába, majd hazament a szállására, és elrejtette azt a gazdája udvarán lévő

⁴⁷ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 197–198. A lényegen mit sem változtat, de megjegyzendő, hogy a végösszeg hibás: ha összeadjuk az egyes tételeket, akkor 105 forint 20 krajcár jön ki, ellentétben Kiss 97 forint, plusz hét darab 20 krajcáros végeredményével. Mindenesetre az újságok – egyszerűsítve a dolgot – 97 lopott forintot említenek, lásd pl. Pesti Hírlap, XI. évf. (1889) 223. sz. 10.; Komáromi Lapok, X. évf. (1889) 9. sz. 3.

szalmakazalba. Ezután részletesen elmondta, hol és mennyit költött a pénzből, illetve, hogy hatvanöt forintot valahol részegen elveszített.⁴⁸

Kiss Lajos⁴⁹ az elfogása után közvetlenül történő részletes beismerő vallomását – a sajtóorgánumok beszámolóí szerint – azért tette, mert a hatóságok elárulták neki: rokonait és feleségét is őrizetbe vették. Erre Kiss felkiáltott: „Igen, én vagyok a gyilkos, bevallok mindent, csak bocsássák szabadon az ártatlanokat!”⁵⁰ Később a komáromi törvényszéken annyiban módosította az általa korábban elmondottakat, hogy csupán az értékek eltulajdonítása volt a célja, gyilkolni nem állt szándékában.⁵¹ (A gyilkosságnak a bíróság általi minősítése rendkívül fontos volt Kiss további sorsát illetően, és ezzel a vádlott is nyilván tisztában volt: az akkor hatályos büntető törvénykönyv szerint, mint már említettük, az előre megfontolt szándékokt lehetett halállal büntetni; ha ez nem nyert bizonyítást, akkor legrosszabb esetben is „csak” életfogytig tartó fegyházbüntetés volt kiszabható.⁵²) A végtárgyalás első és második napjára (1889. február 28., illetve március 1.⁵³) beidézték, az elfogásakor tett beismerő szavainál jelen lévő személyekkel való szembesítés viszont megcáfolta Kiss védekezését, hiszen a tanúk egybehangzóan állították: őrizetbe vétele

⁴⁸ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 198.

⁴⁹ A Komáromi Lapok X. évf. (1889) 9. sz. 3. oldalán ad leírást az elkövetőről, miszerint „31 éves, róm. kath., madari születésű, nős, két gyermek apja”. Érdekességképpen megjegyezzük, hogy a következő lapszámban (X. évf. [1889] 10. sz. 3.) helyreigazítást közöl az orgánum – erős iróniával fűszerezve – egy olvasói levél alapján: „A következő sorokat vettük: »Tek. Szerkesztő úr! Becses lapja mult számának 'Az izsai hármass gyilkosság' című cikkében a vádlott Kis Lajosról az állítatik, hogy ő róm. kath. vallású, pedig tudtommal épen *református*. Sziveskedjék tehát e – *látszólag* – csekély hibát a jövő számnak hírrovatában rectificálni. Tisztelettel *Schuster Aladár*. (Készséggel rectificáljuk. *Tudósítónk* a bűnös, aki pedig se nem protestáns, se nem zsidó. *A szerk.*)»

⁵⁰ Pesti Hirlap, XI. évf. (1889) 223. sz. 10.

⁵¹ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 198.

⁵² 1878. évi V. törvénycikk – a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. 278–280. §. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=87800005.TV&txtreferer=94500007.TV>, letöltés: 2025. január 5.

⁵³ Komáromi Lapok, X. évf. (1889) 9. sz. 3.

után a vádlott elmondta, hogy eleve gyilkossági szándékkal érkezett Kainerékhez.⁵⁴ Pulay Géza törvényszéki elnök megkérdezte Kisstől a tárgyalás első napján, hogy mennyi időre volt szüksége a három gyilkosság elkövetéséhez, mire a vádlott a következőt felelte: „öt perc alatt végeztem”.⁵⁵

A törvényszék végül előre megfontolt szándékúnak minősítette a hármas emberölést, többszörösen indokolva. Először is, Kiss gyilkosság utáni viselkedése az istállóban erre utalt a bíróság szerint (ti. hogy saját tükröt és törülközőt is vitt magával a helyszínre a tisztálkodáshoz), másfelől, hogy előbb ölt – ráadásul alvó, védekezésre képtelen személyeket –, és csak azután lopott. Harmadszor: nem vitt magával olyan értékes tárgyakat – például egy pohárban lévő gyűrűket vagy a falon függő ezüst zsebórát –, amelyek könnyen elárulhatták volna; végül pedig „a büntett elkövetése után figyelme minden oly körülményre, mely gyanuba hozhatta volna, részletesen kiterjeszkedett”. Ezen kívül az orvosszakértők szerint a vádlott épelméjű volt a tett végrehajtása előtt, alatt és után is; emellett már vonták felelősségre korábban nyereségvágyból elkövetett büntettért. Végül, nem állta meg a helyét, hogy a rablásra családja nyomasztó anyagi helyzete indította, ugyanis kiderült: feleségének a gyilkosságot követő legközelebbi vasárnap, Karván tett látogatása alkalmával két részletben három, illetve apósának öt forintot adott a közel százforintnyi zsákmányból. Ráadásul a nejének adott három forintnak csak a felét fordították élelemre, a többi Kiss szintén „eltivornyázta”. Emellett maguk az érintettek – Kiss felesége, illetve a velük egy háztartásban élő apósa és anyósa – is cáfolták a törvényszéken, hogy a família éhezett volna. Enyhítő körülményként értékelte viszont a törvényszék, hogy Kiss Lajos – bár később módosította – azonnal részletesen bevallotta a bűncselekmény elkövetését, mikor értesült róla, hogy ártatlan rokonait őrizetbe vették. Viszont a bíróság szerint ez túl csekély súllyal esett latba a hármas emberöléssel szemben. A védőügyvéd másik érvét pedig, amely Kiss sanyarú gyermekkorára, elhanyagolt

⁵⁴ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 198.

⁵⁵ Komáromi Lapok, X. évf. (1889) 9. sz. 3.

neveltetésére vonatkozott, nem is vették figyelembe, tekintve, hogy a vádlott az „állását megillető műveltségnek jóval magasabb fokán állónak tünt fel”.⁵⁶

A komáromi törvényszék a tárgyalás harmadik napján, 1889. március 2-án hozott ítéletet: Kiss Lajost halálbüntetéssel sújtotta. A másodfokon eljáró királyi tábla május 6-án jóváhagyta a döntést, akárcsak augusztus 8-án a királyi kúria büntetőtanácsa.⁵⁷ Utóbbi ekkor automatikusan kegyelmi tanácsá alakult át, és felterjesztette az ügyet az uralkodóhoz. Kiss Lajos számára tehát az utolsó remény a király pozitív döntése volt, amely azonban nem vált valóra: 1889. december 9-én, hétfőn, reggel fél nyolckor Pulay Géza, a komáromi törvényszék elnöke kihirdette az ottani fogházban már több mint másfél éve raboskodó elítélt előtt a jogerős határozatot, illetve, hogy a halálos ítéletet másnap reggel végre fogják hajtani.⁵⁸ A településen nagy volt az izgalom, mivel a törvényszékek kiegyezés utáni – 1871. évi XXXI. törvénycikk alapján történő⁵⁹ – megszervezése óta ez volt az első kivégzés Komáromban.⁶⁰

Kiss Lajos meglepően nagy nyugalommal fogadta az ítéletet, elmondása szerint régóta felkészült a halálra, valamint arra, hogy az uralkodó sem hoz számára kedvező döntést. A védőügyvéd tett egy végső kísérletet: egy kegyelmi kérvényt tartalmazó sürgönnyt küldött a királyhoz, de nem járt eredménnyel. Közben Kozarek Ferenc állami ítélet-végrehajtó és két segédje a délelőtti folyamán megérke-

⁵⁶ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 199–200.

⁵⁷ Büntető Jog Tára, XIX. kötet (1889) 13. sz. 200.

⁵⁸ Nemzet, VIII. évf. (1889) 340. sz. (reggeli kiadás) 3.; Pesti Napló, XL. évf. (1889) 340. sz. 3.; Fővárosi Lapok, XXVI. évf. (1889) 339. sz. 6.; Esztergom és Vidéke, XI. évf. (1889) 100. sz. 1.

⁵⁹ *A bírósági rendszer 1868 után. Az 1868/69-es reformok nyomán kialakult bírósági szerkezet.* Forrás: <https://konyvtar.parlament.hu/a-birosagi-rendszer-1868-utan> (letöltés: 2025. február 1.)

⁶⁰ Esztergom és Vidéke, XI. évf. (1889) 100. sz. 1.

zett a fővárosból, és nekifogtak a törvényszéki fogház udvarán felállítani a bitófát.⁶¹

Kisst a nap folyamán felkeresték hozzátartozói, akiket igyekezett megnyugtatni, az ő lelki gondozását pedig Gyalóky László⁶² végezte. A református lelkész több alkalommal felkereste az elítéltet a hétfőn napközben, majd éjjel együtt virrasztott vele. Kiss buzgón imádkozott, mint egyébként fogsága egész ideje alatt. (Közben egy komáromi fényképész le is fotózta.) A helyi vendéglőből hoztak neki ételt, italt, amit jóízűen elfogyasztott. Az utolsó éjszakán keveset beszélt, három óra körül lefeküdt, és egy órát aludt. Mikor felébredt, „szótlanul, nagy lelki nyugalommal várta a végzetes órát, kivézetése perceit”.⁶³

Magáról a kivégzésről a legtöbb országos lap beszámolt vagy saját tudósítója révén – hiszen, bár az akasztás zárt helyen történt, a sajtó képviselőit a legtöbb esetben beengedték a végrehajtást megtekinteni –, vagy más orgánumtól átvett hírként.⁶⁴ Akadt újság, amelyik nem

⁶¹ Esztergom és Vidéke, XI. évf. (1889) 100. sz. 1–2. Fontos megjegyeznünk, hogy ez alapján Kiss Lajos előtt az ítéletet nem szabályos módon hirdették ki. Ugyanis az 1880-as, a halálbüntetés 2106. sz. igazságügyminiszteri körrendeletéhez kapcsolódó 1. sz. melléklet 6. pontja a következőképpen fogalmaz: „Ha a hóhér már rendelkezésre áll, a halálos ítélet reggeli órákban és pedig oly időben hirdetendő ki, hogy az elítéltnak a halálra való előkészülésre még 24 órai időtartama maradjon, mely időre vallásabeli lelkész adandó melléje.” (*A m. kir. igazságügyminiszternek 2106. számú körrendelete, az 1878. évi V. törvény cikkben megállapított büntetések végrehajtása tárgyában. 1. sz. melléklet – Utasítás a halálbüntetés végrehajtása körül követendő eljárásra nézve. Magyarországi Rendeletek Tára, 1880. 740. Forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1880/?pg=789&layout=s&query=hal%C3%A1lb%C3%BCntet%C3%A9s, letöltés: 2024. november 11.; lásd még: Kisnémet, 2015. 110.) Vagyis, amennyiben az Esztergom és Vidéke helyes információt közöl, és az ítélet-végrehajtó valóban csak 1889. december 9-én, hétfőn délelőtt érkezett meg Komáromba, aznap reggel nem lehetett volna az ítéletet kihirdetni, valamint ebből következően másnap végrehajtani – az egész procedúrának szabályosan egy nappal később kellett volna megtörténnie.*

⁶² Pethő Attila: *Nemzetmegtartó református egyház a két világháború közötti Felvidéken*. Szeged, 2024. 160.

⁶³ Esztergom és Vidéke, XI. évf. (1889) 100. sz. 1–2.

⁶⁴ Lásd például: Fővárosi Lapok, XXVI. évf. (1889) 340. sz. 6.; Nemzet, VIII. évf. (1889) 341. sz. (reggeli kiadás) 3.; Pesti Napló, XL. évf. (1889) 341. sz. 2.; Budapesti Hírlap, IX. évf. (1889) 341. sz. 6.; Székely Nemzet, VII. évf. (1889) 193. sz. 4.

használta ki a rendkívül nagy hírértékű eseményről való bővebb beszámoló lehetőségét, és csak szüksézáva közölte a halálbüntetés végrehajtását, például a kolozsvári *Ellenzék*, amely – a címen kívül – mindössze két rövid mondatot szentelt a történeteknek: „Kivégzés. Komáromban tegnap reggel dolga akadt Kozareknek. Kis Lajost, az izsai rabló-gyilkost expedálta a másvilágra.”⁶⁵ Az *Esztergom és Vidéke* zsrnalisztája minden bizionnyal személyesen is jelen volt Kiss Lajos utolsó perceinél, legalábbis erre utal a tudósítás részletessége. Eszerint a kivégzésre 1889. december 10-én, kedden reggel, csendben került sor a komáromi vármegyeháza mögött lévő törvényszéki fogház⁶⁶ udvarán. Az épületet szegélyező Kórház, valamint Nagy Mihály utcát⁶⁷ mindkét oldalról katonai kordonnal zárták le, míg a 19. gyalogezred egy szakasza a bitófa körül alkotott félkört. Negyed nyolckor a királyi törvényszék kiküldött tagjai – Sárközy Zsigmond, Polyák Gábor és Farkas Lajos bírók, Kossár Dezső királyi ügyész, dr. Fáti Adolf törvényszéki orvos és dr. Keő Jenő börtönorvos – megjelentek a kivégzés helyszínén, ahol az ügyész által kiadott „belépti jegyek mellett körülbelül 100 főnyi nézőközönség gyűlt össze”. Pontosan fél nyolckor, hat fegyveres fogházőr és Stupitzky fogházfelügyelő kíséretében kivezették Kiss Lajost, aki a bitófának háttal, attól mintegy két-három lépésnyire állt meg. Mereven nézett maga elé, a félelemérzetnek a legcsekélyebb jele sem látszott rajta. Közönyösen hallgatta végig, amint Sárközy Zsigmond ismertette vele mindhárom bíróság döntését. A bíró a felolvasás után átadta az elíteltet az állam képviselőjének, vagyis a királyi ügyésznek, aki a törvény és a földi igazságszolgáltatás nevében felszólította az ítélet-végrehajtót, hogy teljesítse kötelességét. Kozarek Ferenc utasítására az erős testalkatú Kiss megtörtén, de nyugodtan, tiltakozás nélkül lépett fel a bitófa elé tolt zsámolyra. Mikor a hóhérségédek leszedték a kezéről a vasilincset,

⁶⁵ *Ellenzék*, X. évf. (1889) 287. sz. 3.

⁶⁶ A fogházépületet azóta elbontották.

⁶⁷ Ma: Stefánik tér és Határőr utca.

majd zsineggel megkötözték, csendesen, de határozott hangon mondta: „Köszönöm! Megérdemeltem!”⁶⁸

A hóhér gyorsan végzett áldozatával,⁶⁹ majd a cölöphöz támasztott létráról lejtött, és jelentette az ügyésznek, hogy az ítéletet végrehajtotta. Miután a jelen lévő orvosok tizenegy perc eltelte után konstatálták a halál beálltát, a katonaság tisztelgése mellett Gyalókey lelkész mondott rövid imát az elhunyt lelki üdvéért, ezután az ügyész felszólította a jelen lévő közönséget, hogy távozzon. A testet nyolc óra harmincöt perckor vették le az akasztófáról, a fogház hullakamrájába vitték, ahol tizenegy órakor a törvényszéki és a börtönorvos, valamint dr. Csukás István városi alorvos felboncolta a tetemet. A másfél óráig tartó művelet részleteit gondosan jegyzőkönyvbe vették, többek között Kiss rendkívül erős izomzatát és csontozatát emelték ki, a halál okaként pedig fulladásból eredő tüdővízenyőt állapítottak meg.⁷⁰ Értelemszerűen, követve a szabályzatot, a kivégzett rablógyilkos földi maradványait ezután a helyi köztemetőben, egyszerű sírba elhantolták.⁷¹

⁶⁸ Esztergom és Vidéke, XI. évf. (1889) 100. sz. 2. A Budapesti Hirlap szerint az utolsó szavak a következőképpen hangzottak: „Szivesen halok meg, mert megérdemeltem.” (IX. évf. [1889] 341. sz. 6.) Az említett fővárosi orgánus jó eséllyel túloz, amire bizonyíték az is, hogy „néhány száz főnyi közönség”-et említ – ilyen sokan ebben az időszakban soha nem vettek részt az eleve zárt helyen, a nyilvánosság kizárásával lebonyolított polgári kivégzéseken.

⁶⁹ Ami bitófán történő kivégzés esetén – az érthetőség kedvéért, de a további anatómiai részletezéstől eltekintve – a tudatvesztés elérését jelenti. A tényleges halál csak hosszú percek múlva áll be, ám az elítélt szerencsés esetben ez idő alatt már nem szenved, hiszen eszméletlen állapotban van. A korabeli sajtótudósítások alapján Kozarek Ferenc hosszú pályafutására – egy-két balul sikerült alkalom kivételével – a nagyon gyors és szakszerű végrehajtási módszer volt jellemző, így Kiss Lajos kivégzését tekintve nagy eséllyel a Pesti Napló tudósítása áll a legközelebb a valósághoz, amely szerint „Kozarek néhány másodperc alatt készen volt a »munkával.«” (XL. évf. [1889] 341. sz. 2.)

⁷⁰ Esztergom és Vidéke, XI. évf. (1889) 100. sz. 2.

⁷¹ *A m. kir. igazságügyministernek 2106. számú körrendelete, az 1878. évi V. törvény czikkben megállapított büntetések végrehajtása tárgyában. I. sz. melléklet – Utasítás a halálbüntetés végrehajtása körül követendő eljárásra nézve.* 13. pont. Magyarországi Rendeleték Tára, 1880. 740. Forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1880/?pg=789&layout=s&query=hal%C3%A1lb%C3%BCntet%C3%A9s, letöltés: 2024. november 11.)

Összegzés

Tanulmányunkban a dualizmus időszakában elkövetett két súlyos bűncselekményt igyekeztünk bemutatni, amelyek elkövetői végül bitófán fejezték be földi pályafutásukat. Elsődlegesen a korabeli sajtótermékek tudósításaira építő kutatásunk alapján az egykori Osztrák–Magyar Monarchia ma Szlovákiához tartozó területén nem hajtottak végre több kivégzést. A két tárgyalt esetről természetesen több embe-rölés történt a Felvidéken 1867 és 1918 között, ám azok tettesei vagy a bíróságok döntése, vagy pedig az uralkodó kegyelme folytán azonnali halál helyett inkább hosszú börtönökkel bünhődtek vétkükért. Bízunk benne, hogy írásunk a halálbüntetés végrehajtásának, illetve az ehhez vezető bűncselekményeknek a taglalásán keresztül némi be-pillantást engedett a dualizmus kori Felvidék társadalmi viszonyaiba, illetve mindennapi életébe is, valamint, hogy a téma iránt érdeklődőket újabb kutatásokra ösztönzi.